

Børn i bykvarteret

– hvad børn kan fortælle om deres boligkvarter

Trine Agervig Jensen & Gertrud Jørgensen

Denne artikel handler om hvordan man kan indhente informationer om børns brug og oplevelser af deres boligkvarter. De beskrevne metoder går på ud at tale med børn, at lade dem vise steder og ruter samt at observere den viden om kvarteret, børn viser med deres krop. Artiklen vil give en vurdering af hvilken type viden disse metoder kan tilvejebringe, samt hvordan man kan konkludere på en sådan metodisk baggrund.

I forskningsprojektet "Kvarteret som ramme om børns hverdagsliv"¹, efterforskes bykvarterets betydning som ramme for børns hverdagsliv med særlig vægt på forskelle og ligheder i børns opvækstvilkår i forskellige typer af kvarterer. Projektet forsøger at indfange børns hverdagsliv i et helhedsperspektiv og belyse på hvilke måder kvarterets fysiske, funktionelle, sociale og tidslige strukturer influerer på det.

Projektet falder i tre dele som samlet udgør en integreret helhed. De tre dele bærer overskrifterne "Kvarterstruktur og byrum", "Hverdagslivsarenaer: sammen-

hæng eller autonomi" og "De grønne rum". Der anlægges henholdsvis en byplanmæssig og en sociologisk/pædagogisk indfaldsvinkel som henholdsvis lægger vægt på børns muligheder for at færdes selvstændigt i deres kvarter, på institutionernes indflydelse på børns hverdagsliv og på samspillet mellem barn, institution, bolig og det omliggende kvarter. Projektets sigte er at tilvejebringe ny viden om hvordan bykvalitet ser ud i børneperspektiv, og det afrapporteres endeligt i starten af 2002.²

Artiklen tager primært udgangspunkt i delprojektet "Kvarterstruktur og byrum" der søger at afdække sammenhænge mellem kvarterets fysiske og funktionelle organisering, og børns muligheder for at bruge kvarterets udearealer og offentlige rum. Vi ser her på den del af børns hverdagsliv der omhandler brugen og betydningen af de fysiske omgivelser og undersøger børns muligheder for at bruge kvarteret og færdes selvstændigt i det. Ved at se på hvordan børn bruger de konkrete fysiske rammer, samt hvordan disse har betydning for den måde børn færdes på, vil vi fremhæve hvilke træk i det fysiske miljø, der hæmmer eller frem-

mer børns selvstændige færden.

De faglige udgangspunkter – forforståelsen

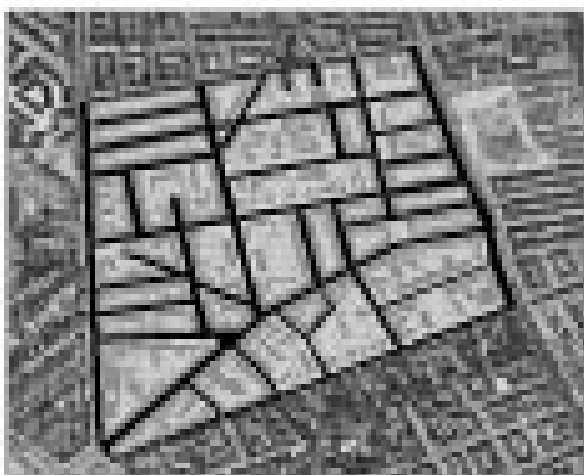
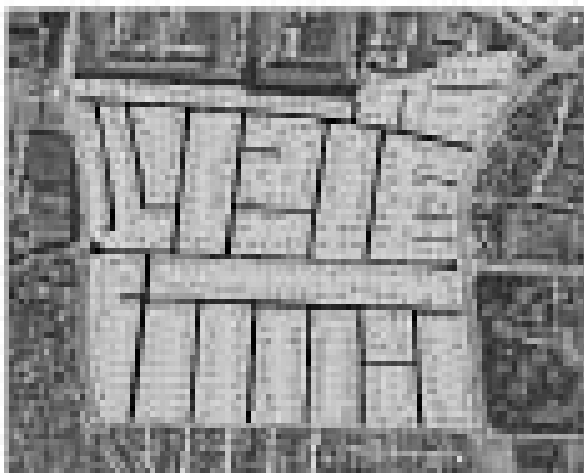
Undersøgelsens hovedantagelse er at barndommen er en social konstruktion (se bl.a. Qvortrup 1990; Jenks, James & Prout 1998). Det indbefatter et syn på børns livsbetingelser som givne, men samtidig under konstant forandring. Ser man på barndommen i et historisk perspektiv, som mentalhistorikeren Ariès har gjort, bliver det klart at barndom ikke er en statisk årrække i et liv. Dannelsen af den moderne velfærdsstat, har haft mange økonomiske, kulturelle, sociale og rumlige konsekvenser for børn og barndom. Fx er ændringer i arbejdsmarkeds mønstre og hverdagslivets tidsstruktur, øget institutionalisering, den urbane

udvikling og stigende trafik alle forandringer som har implikationer for børn (Qvortrup 1990). Ifølge førende barndomsteoretikere er nutidens barndomsvilkår kendetegnet ved to parallelle tendenser: dels øget autonomi indenfor intimsfæren og dels øget regulering, dvs. mere overvågning og kontrol, i den offentlige sfære (James, Jenks & Prout 1998).

I dette projekt fokuseres der på to centrale rammebetingelser for barndommen: dels at institutionaliseringen er et udbredt barndomstræk som er fælles for børn, dels at designet af de fysiske strukturer tilvejebringer forskellige opvækstvilkår – muligheder såvel som begrænsninger – for børn. Projektet analyserer således betydningen af de socio-rumlige rammer for børns hverdagsliv.

Det antages at de forskellige typer af boligområder som er udviklet gennem de sidste hundrede år giver meget forskellige rammer for børns mobilitet³ og brug af deres kvarter og den omliggende by. Fx kan trafikseparering indebære at barnet kan bevæge sig vidt omkring uden at blive konfronteret med biltrafik. I andre kvarterer der fx er gennemskåret af trafikbelastede veje, kan strukturerne virke begrænsende for børns mobilitet. Et område domineret af privat fællesareal kan give andre samværs muligheder end et der er domineret af fælles opholdsarealer. Desuden kan tilstedeværelsen af byfunktioner, der er interessante for børn, gøre at der er mål at bevæge sig efter. Endelig er det en hypotese at det bolignære kvarter udgør en vigtig ramme for børns hverdagsliv, idet børn i langt højere grad end voksne er bundet til kvarteret qua deres ringere mobilitet.

Institutionalisering betragtes som et alment og konstituerende træk ved den moderne barndom. Selvom børn har forskellige opvækstforhold i social, økonomisk eller bymiljømæssig sammenhæng, er institutionaliseringen et meget centralt konstituerende træk ved barndommen. De allerfleste børn er i en institution det meste af dagen fra de er 1 år til de er 10 – 11 år; i vuggestue, børnehave, skole, fritidsordning eller fritidsklub. Det faktum at børn tilbringer stadig mere tid inden for institutionsfæren, gør det rimeligt at betragte børn som en samfundsgruppe med en række fælles vilkår⁴.

Imidlertid er det også karakteristisk at børns autonomi fra institutionerne gradvis øges undervejs fra vuggestue til fritidsklub. Projektet undersøger børn i alderen 6 – 11 år som er de alderstrin hvor børn begynder at færdes mere selvstændigt i deres kvarter.

At opstille bystrukturen og institutionaliseringen som muligheds- eller rammebetingelser for barndommen, samt at se børn som en gruppe, betyder ikke at

vi ikke skeler til andre forklaringsparametre. 'Livsstilsdomæner' er vigtigt at indtænke for ikke at overtolke institutionaliseringens og rummets betydninger. De sociale segregeringstendenser på boligmarkedet gør at kvarterets beboeres socio-økonomiske vilkår er nødvendige at medtænke, når man skal forstå rammerne for børns hverdagsliv.

Børn som aktører i samspil med kvarteret

Hvis man ønsker at forstå hvordan de fysiske omgivelser har betydning for mennesker, er det nødvendigt at opfatte fysiske omgivelser eller bykvarterer som noget andet og mere end et rent fysisk sted. Kvarteret er ikke en objektiverbar ting, men produktet af et komplekst socio-materielt samspil (Østerberg 1993). Selvom de givne fysiske rammer begrænser mulighederne for børns brug af rummet, determinerer det ikke børns brugsmønstre og mobilitet. Børn er ikke passive objekter der formes af samfundet og voksne. Indenfor de givne rammer i institutionen, i boligen, i byrummet, i fritids- og sportsklubber mm. optræder børn som selvstændige aktører der aktivt skaber deres egne rum og fortolker virkeligheden i forhold til egne interesser. Børn opfinder deres egne rum, imaginære som reelle, fx hemmelige legesteder og huler, og modsvarer således 'strategierne' i de fysiske rammer med deres egne 'taktikker' (de Certeau 1984). Der eksisterer derfor et dialektisk forhold mellem børn og bykvarterer: børn bliver på en gang formet af og omformer selv bykvarteret.

Casestudiet

Som beskrevet er formålet med projektet at undersøge hvordan en given samfundsgruppe – i vores tilfælde børn – lever i forskellige bykvarterer. Børns viden om, oplevelser i og erfaring med deres opvækstmiljø kan ikke undersøges uafhængigt af konteksten; børn har, med andre ord, deres erfaringer fra konkrete steder. Det er derfor vigtigt at vælge et undersøgelsesdesign der indtænker de konkrete fysiske og sociale rammer, og hvor man kan opnå et helhedssyn. Dette mål søger vi at indfri ved at bruge casestudier.

Med casestudiet har man mulighed for at belyse et fænomen i dybden, og undersøgelsesformen er velegnet til at forstå komplekse fænomener som spillet mellem børn og bykvarterer, eller hvordan børn lever i og oplever deres byggede omgivelser. Vi ønsker at undersøge forskellige fysiske opvækstvilkår og laver derfor et 'multiple case study' (Yin 1994). Fire bykvarterer i og omkring København er udvalgt som cases. Disse kvarterer repræsenterer typiske boligformer for børnefamilier både i tætte urbane bykvarterer som i mindre tætte forstadskvarterer, og er derfor i metodisk

forstand 'eksemplariske' (Flyvbjerg 1991). Kvartererne er forskellige, hvad angår arkitektonisk, funktionel og trafikal struktur. Med hensyn til muligheder for leg og selvstændig færden samt adgang til naturområder og parker er der en umiddelbar forskel på boligområder med og uden private haver, på kvarterer i tætte byrum og i mindre tætte forstæder med og uden trafikseparering.

Det er bykvartererne der er cases da formålet er at indhente viden om bykvarteret. Man kunne også forestille sig et andet casedesign hvor det var barnet og ikke kvarteret der tages udgangspunkt i. I så fald ville det være barndommen man ville indhente flest oplysninger om. Der ville ved sådan et metodisk snit være fokus på andre sammenhænge og samspil i børns hverdagsliv, og de fysiske omgivelser som kontekst ville gå tabt.

Den empiriske undersøgelse

Det overordnede undersøgelsesdesign udspringer, som beskrevet, af en ambition om dels at undersøge børns situerede hverdagsliv, dvs. hvordan kvarteret danner rammen om det hverdagsliv der foregår her, og dels at indfange hverdagslivet i sin helhed. Vi mener således ikke det er særlig informativt at spørge børn om et element, fx de fysiske strukturer, men at det har større informationsværdi at høre hvordan disse optræder i børns beretninger om deres hverdagsliv, som fx hvorfor de går én vej frem for en anden, hvorfor den

store vej er farlig, i hvilken sammenhæng en bygning fungerer som pejlemærke etc..

En drivkraft bag projektet er at afprøve nye metoder til hvordan man kan bruge børn som informanter om de fysiske omgivelser. Hovedideen er at være sammen med børnene i de fysiske omgivelser vi gerne vil have dem til at fortælle om. Et grundigt kendskab til og indlevelse i børnenes fysiske rammer er en forudsætning for at kunne forstå og fortolke børnenes beskrivelser og oplysninger. Forskerens rolle er at være lydhør da samspillet mellem rum og børn bedst indfanges via løst strukturerede interview, der mest har karakter af en samtale.

Den styrende metodiske indfaldsvinkel bygger på 'narrativitet' eller fortælleanalyse hvor børnene opfordres til at fortælle historier fra deres hverdagsliv, der kan danne grundlag for analytiske beskrivelser (Smidt & Kopart 1998). Der spørges konkret og hele tiden med henblik på at få barnet til at komme med fortællinger om de ting og situationer, de omtaler. Spørgsmålenes omdrejningspunkt går på 'hvem', 'hvor', 'hvordan' og 'hvad'. De kvantitative aspekter ved fortællingerne, som bl.a. skal bruges til at udvikle brugsmønstre ud fra, søges indfanget ved at spørge 'hvor ofte'. Vi har nogle faste informationstemaer der skal belyses, så som barnets alder, familieforhold, fritidsinteresser, transportvaner etc.. Forskeren spørger ind til de forskellige temaer når der viser sig en mulighed for det i den konkrete situation. Fx stiller vi spørgsmål til om barnet kender eller bruger de steder vi passerer.

Vi møder børnene⁵ i fritidshjemmet, og i et uforstyrret rum starter interviewet. Her fortæller barnet om to tegninger, det på forhånd er blevet bedt om at tegne, af dels "det sted jeg bor", og dels af "det sted jeg bedst kan lide at være og lege". Tegningerne er et redskab til at få børnene til at tale om deres familieliv, forældrenes arbejdsmønstre, boligerfaringer og andre baggrundsoplysninger.

Derefter beder vi på baggrund af et medbragt tidscirkelkort børnene om at beskrive deres daglige rutiner ved at tage udgangspunkt i gårsdagens begivenheder. På dette registrerer forskeren hvornår barnet står op, tager i skole, hvor længe det er i institution, hvornår det kommer hjem, hvornår det går i seng etc.. Sideløbende

spørges ind til hvad de laver på de besøgte steder, med hvem aktiviteterne foregår, og hvordan de kommer fra sted til sted, sådan at tiden bliver relateret til en rumlighed i form af en tidsgeografisk registrering (Cloke et al 1991). Tidscirklen er et noteredskab med det formål at indhente oplysninger om tidsstrukturen i børns liv.

Derefter starter en gåtur i kvarteret hvor barnet viser forskeren rundt. Barnet bliver bedt om at vise de steder det har tegnet samt de daglige ruter fra hjem til skole og fritidshjem. Gåturen er så løst struktureret at der er plads for spontane afstikkere undervejs. På gåturen medbringes et kamera, og forskeren fotograferer alle de steder, barnet undervejs gør holdt ved og beretter om. Fotografering er en metode til at dokumentere hvordan der ser ud på det sted, barnet fortæller om.

Rundvisningen i kvarteret ender atter på fritidshjemmet hvor de besøgte steder samt gåturens rute tegnes ind på et medbragt kort over kvarteret. Desuden indtegnes placering af fritidsaktiviteter, kammeraters bopæl, legesteder, transportruter mm.. Korttegningen er en måde at notere hvor vi har været, og hvor de forskellige steder der nævnes i løbet af interviewet, er lokaliseret. Alle interviews er bygget op om disse metoder. Ved denne tilrettelæggelse får vi uddybet de enkelte temaer flere gange i forskellige sammenhænge. Ved samtale om tegning og tidscirkel, under gåturen og ved korttegningen.

Fire forskere har udført interviewene med børnene. Vi har tilstræbt at bruge de samme metoder for at sikre materialets ensartethed. En fuldstændig homogenitet er i sagens natur umulig. Hver interviewsituation er unik, og hver forsker har individuelle noterings- og observationsteknikker samt forskellige faglige baggrunde. For at imødekomme disse forhindringer, har vi løbende i interviewperioden stoppet op og set på hinandens interviewresultater for at vurdere om den tværfaglige enhedsempiri fungerer. Ideen med at kombinere så mange forskellige metoder er at opfinde nogle forskellige situationer, man kan snakke 'om', og indenfor hvilke en samtale kan udvikle sig.

På et teoretisk, analytisk niveau betragter vi børn som en gruppe i samfundet med nogle fælles træk. Dette er dog ikke ensbetydende med at vi ikke har øje for børns indbyrdes forskelligheder. Nogle børn er interesserede i at tegne og for at meddele sig via tegning, og andre er kompetente kortlæsere. Andre igen er gode verbale formidlere eller har en veludviklet tidsfornemmelse, men de færreste er gode til det hele. Ved at anvende en bred vifte af metoder mener vi at kunne ramme børnene på forskellige måder. For alle børn gælder at det ikke er alt, man kan formidle verbalt. Derfor er gåturen vigtigt, fordi børnene her har mulighed for at vise med deres krop hvad de gør forskellige steder. Med andre ord er kroppen og det at være på stedet et vigtigt formidlingsled for den 'kropsbundne' viden (Rasmussen 2000).

For alle metoder gælder at der ikke sker en egentlig særskilt analyse af data indsamlet ved den enkelte metode. Metoderne er komplementære; de undersøger de samme forhold via forskellige teknikker, og alle input indgår i en samlet analyse. Desuden har de som formål at gøre det nemt for de øvrige forskere at sætte sig ind i interviewsituationen.

Hvordan adskiller undersøgelsen sig fra andre, lignende undersøgelser

Tidligere forskning om børns livsvilkår har indtil for nylig været præget af et udviklingsperspektiv med teoretisk dominans fra klassisk socialisationsforståelse og udviklingspsykologi, hvor informationer om børn i høj grad stammer fra voksne. I de senere år har en række

empiriske undersøgelser imidlertid anlagt et perspektiv, hvor børn ses som informanter. Det er undersøgelser som disse, der med forskelligt fokus undersøger børn i deres fysiske omgivelser, vi har ladet os inspirere af (se Rasmusson 1998; Wilhjelm 1999; Lidén 2000).

Der er både metodiske forskelle og sammenfald mellem dette og de foregående projekter. Rasmusson og Wilhjelm har som os gået ture med børn i kvarteret, Wilhjelm dog med børn i grupper. Det er vores vurdering at informationsindholdet er et andet, når man interviewer børn enkeltvis fremfor gruppevis. Når det kun er forskeren og barnet der etablerer den sociale situation, kan man få stille, generte børn i tale, som kan have en tendens til at gemme sig ved gruppeinter-

views. Rasmusson og Lidén undersøger børn i samme aldersgruppe som i dette projekt, mens Wilhjelm's børneinformanter er en anelse ældre.

Også antallet af sammenligningsmuligheder på den fysiske side varierer. Rasmusson undersøger børns livsvilkår i et forstadskvarter, Wilhjelm sammenligner børn fra to bykvarterer, og Lidén arbejder med fire områder i den centrale by. Vores valg af cases søger at indfange børns hverdagsliv i fire forskellige typer af kvarterer og dækker såvel forstaden som den centrale by. Den kombination af metoder, vi anvender, søger dels at være komplementerende, så samme tema belyses i forskellige sammenhænge, og dels at tage højde for at børn udtrykker sig forskelligt.

I traditionen omkring 'mental' eller 'kognitiv mapping' (se Lynch 1997; Matthews 1992; Halseth & Doddridge 2000) prøver man at indfange vigtige steder ud fra den tankegang at hvad der optræder på en kortmæssig reproduktion, har betydning. Metoden kan dog ikke sige så meget om hvordan det pågældende sted har betydning. Vores brug af kortmateriale fungerer som forskerens noteapparater og er ikke et direkte, selvstændigt redskab til at indfange børnenes subjektive oplevelser af stedet. Det bliver i stedet indkredset gennem samtale, gåtur og observationer af børns færden og kropslige udfoldelser i kvarteret.

Hvorfor bruge børn som informanter – og ikke voksne?

Beslutningen om at børn er primære informanter i undersøgelsen hænger tæt sammen med forståelsen af børn som aktører i kvarteret.

Børns opvækstmiljøer bliver oftere diskuteret og vurderet ud fra problemer og farer end ud fra muligheder og positive sider. Muligvis eksisterer der et spændingsforhold mellem børns og voksnes måder at se på farer, således at mange potentielle faremomenter kommer til at fremstå mindre urovækkende ud fra et barns synsvinkel. Ligeledes kan børns opfattelser af arkitektur og design divergere fra voksnes. Ved at give plads for børns egne opfattelser af deres opvækstmiljøer, håber vi at kunne bringe nye perspektiver på barndommens vilkår i forskellige bymiljøer.

Et helt grundlæggende metodisk problem man

støder ind i når man interviewer børn, handler om begrebsanvendelsen. Den 'dobbelthermeneutiske' problematik er således endnu mere aktuell når man arbejder med børn som informanter end ved interview med voksne mennesker. Begrebet beskriver den dobbelte fortolknings- eller oversættelsesproces i interviewsituationen hvor intervieweren stiller et spørgsmål som informanten fortolker og giver et svar på, hvorefter interviewere fortolker svaret (Giddens 1984). Det begrebsapparat forskeren bruger i sine interview med børn, vil således indeholde begreber som man ikke kan vide sig sikker på, om børnene dels kender til og dels refererer til på samme måde (Gulløv 1998; Wilhjelm 1999). Man kan sige at der eksisterer henholdsvis børne- og voksenbegreber, hvis overensstemmelse er uvis. Fx forstår børn sjældent begrebet 'kvarter'. Det er ikke ensbetydende med at kvarteret ikke spiller en rolle i deres bevidsthed, blot at det optræder under andre begreber. Nogle steder hedder det 'mit område', andre steder 'min firkant' eller 'min blok'. Samme problematik gør sig gældende ved børns forholden sig til kategorierne 'natur' eller 'det grønne', hvor naturens betydning ofte bliver formidlet via kategorien 'dyr'. Når børn skal formidle sig til voksne via fortælling, er samme oversættelsesproblemer til stede. Man kan som voksen ikke vide sig sikker på om man tolker børns udtalelser korrekt, og om man får indhentet de ønskede oplysninger.

Det skal pointeres at vi ikke betragter børn som eksperter om deres eget liv. I stedet mener vi at børn ligger inde med en specialviden om 'børnelivet', som ikke er umiddelbar tilgængelig for voksne. Det er således både udfordrende og problematisk at benytte børn som informanter.

De metodiske problemer der er med at bruge børn som informanter rejser spørgsmålet, om det ikke er på sin plads at supplere med udsagn fra de voksne i barnets verden. Et af undersøgelsens formål er at undersøge hvordan tingene opleves i børnehøjde, og altså ikke hvordan de "er" i objektiv forstand. Det er således et forsøg på at skildre hvordan kvarteret som fænomen ser ud i barnets øjne, og opfattes af barnets sanser. Dette fænomen kan ikke belyses uden at spørge barnet, da al oplevelse og erfaring sker indefra i 'det levede rum' (Soja 1996). Om forældre vitterligt har forbudt et barn at opholde sig et givent sted, er ikke interessant; det interessante er at barnet oplever det sådan; at det er subjektivt sandt. En norsk undersøgelse viser da også at der er fin overensstemmelse mellem voksnes udsagn om adfærdsrammer og børns gengivelser, og den konstaterer at man ikke indhenter flere informationer ved at inddrage voksne (Wilhjelm 1999).

Men den subjektive sandhedsværdi eliminerer ikke spørgsmålet om hvorvidt børns udsagn er sande. Hvis det skal være muligt at sige noget om samspillet mellem børnene og kvarteret, er det væsentligt at foretage en sandhedsvurdering af børnenes fortællinger, fx om de gør de ting, de beskriver, og om de ofte går den vej, de viser. Her må man som forsker være observerende, og navnlig børnenes kropslige adfærd yder en hjælp i denne sammenhæng. Man må fx vurdere om de med kroppen viser tegn på, at de har kendskab til og er vant til at gå den rute, de viser os. Man kan se om de krydser vejen på bestemte og indstuderede steder, og om de kan vise hvor der er smutveje. Principperne bag verificeringen er derfor at hvis børn med deres krop kan vise, hvordan man går hjemmefant på en rute eller bruger et sted i kvarteret, så har de også prøvet det før.

Hvilken viden tilvejebringer de anvendte metoder?

Efter denne gennemgang af de metoder vi har anvendt i den empiriske undersøgelse vil vi i det føl-

gende diskutere, hvilke former for viden den anvendte metodekombination tilvejebringer.

Mobilitet, autonomi og tid

Et af projektets formål er at undersøge hvordan bykvarterets arkitektoniske, funktionelle og trafikale strukturer har betydning for børns muligheder for at bevæge sig rundt på egen hånd. På kortet har vi noteret hvilke steder børnene kommer, og hvilke ruter de anvender. Således kan det udregnes hvor langt børnene bevæger sig til dagligt, og bevægelsesmønstre samt aktionsradius kan udledes. Desuden har vi fået informationer om hvordan børnene transporterer sig, og i hvilken udstrækning de transporterer sig alene. Ud fra disse oplysninger kan vi pege på om der er forskelle i de anvendte transportformer; om de primært cykler, går el-

ler bliver kørt i bil af deres forældre. Endvidere kan vi, udfra om de tilbagelægger de daglige ruter alene eller sammen med kammerater, søskende eller forældre, anføre omfanget af autonom mobilitet. Da de interviewede børn er i alderen 6 – 11 år, kan vi se at alder er en væsentlig faktor for at få lov til at transportere sig alene. Desuden kan vi se om der mellem kvartererne er forskelle på, hvilke alderstrin man skal have nået før

man må færdes på egen hånd. Ved at sammenholde disse forskellige oplysninger kan kvartererne sammenlignes, og man kan få en fornemmelse af hvilke karakteristika i det fysiske miljø der spiller en rolle for børns daglige autonome mobilitet, bevægelsesmønstre og aktionsradiusser.

Vi har undersøgt hvilke steder børn kommer, og hvordan de kommer der hen. En af måderne til at opnå kendskab til sit kvarter er ved at bevæge sig rundt i det sammen med børn. Hvordan man ved bevægelse kan opleve kvarteret hænger sammen med, hvilke veje man kan gå, eller hvor mange ruter man har at vælge imellem. Om man altid bevæger sig samme vej, kan hænge sammen med at man kun har lov til at gå den givne vej, fx på grund af meget trafik, eller at kvarterets design ikke rummer mange muligheder for at variere sine ruter. Men det kan også være børns lyst til at gå en speciel rute, der spiller ind. Dog er der flere muligheder for at variere sine ruter i nogle kvarterer; i andre er der ingen variationsmuligheder pga. kvarterets trafikale struktur.

En ting er børnenes bevægelsesmønstre. En anden er hvilke tidsfaktorer der spiller ind og kan være med til at forklare, hvorfor børn bevæger sig i og bruger byens kvarterer, som de gør. Bl.a. er forældrenes arbejdsmønstre en væsentlig faktor for hvor lang tid børn tilbringer i institutionernes lukkede rum, og hvor lang tid de har til at færdes i og udforske kvarteret på egen hånd. Ved hjælp af registreringerne på tidscirkelkortet er det muligt sammenholde børnenes 'frie' tid i kvarteret med, hvordan de bruger kvarteret.

Stoflighed og skala

Hvordan børn stifter bekendtskab med omgivelserne, og hvordan de forholder sig til omgivelsernes stoflighed og skala, er en anden vigtig faktor i denne sammenhæng, som særligt kommer frem ved gåturerne, hvor børnene gør ting, og direkte kommenterer steder og genstande undervejs.

Børns kroppe er mindre end voksnes. Det har betydning for hvordan de oplever bykvarterets dimensioner, og hvordan de definerer, hvad der er langt, kort, højt, lavt, stort og småt. I børnehøjde hænger legepladsers kvaliteter ofte sammen med stedernes dimensioner;

om den generelt er "stor", hvor lange rutschebanerne er, hvor mange gynger der er, etc. Børn forholder sig også umiddelbart til højde. Det er dejligt at klatre i træer og i klatrestativer eller at kravle op på sin yndlingsbakke eller -sten, hvorfra der er udsigtsmuligheder, og perspektivet er et andet.

Børns oplevelser af omgivelserne stammer i høj grad fra direkte kontakt og berøring og fra en sanselighed rettet mod omgivelsernes detaljer. Når børn bevæger sig rører de ved de ting, de passerer. De dasker til planter, sparker til sten og de kigger i buske og finder ting, de kan samle op og samle på, som fx tyggegummipapir, kapsler eller kastanjer. De kan også bare samle ting op som "ligner noget" for så at smide dem igen.

Som alle andre mennesker er børns viden kontekstbunden, men i modsætning til voksne har børn qua deres alder en meget mindre erfaringshorisont, som besværliggør abstrakte sammenligninger. Børn forholder sig til kvarteret via enkeltdele og fortæller ikke om det som en helhed. Derfor er det yderst vanskeligt at få børn til at udtrykke en generel holdning og komme med vurderende udsagn om de fysiske omgivelser, der kan bruges til konkrete designanvisninger. Spørger man direkte til deres holdning om omgivelserne oplever man ofte, at børn refererer til noget de har hørt fra voksne, som denne 7 årige pige, der samtidig de-

monstrerer en stor årvågenhed overfor omgivelsernes detaljer:

Min mor synes det er lidt irriterende at det dér skal laves. Og det er jo synd for de andre, at der kommer højhuse, fordi så får de jo ikke særlig meget sol, kun i den revne derovre. Det synes mig og min mor er lidt synd. Se derinde der er en børnehave. Det kan man sandelig høre. Jeg synes bare det er fint, at det dér hus bliver lavet, fordi det trænger til en ordentlig omgang. Se en smart lille traktor.

Børn forholder sig på deres egen – og ofte meget kritiske – måde til deres omgivelser design. De vurderer især legepladsers design: om rutschebanen er hurtig nok, klatrestativet udfordrende nok. De kan ikke lide at legepladser bliver "gamle" og forfaldne, men er samtidig kritiske overfor en forkert renovering. Fx hvis plastomslag til kæden på en gynge udskiftes til noget forkert, og hvis gyngen er i et materiale der kradsler eller er fedtet, undlader de at gynge i den.

Kvarterets fysiske og sociale nærhed

Kvarteret er tæt på børnene både på en fysisk og en social måde. I fysisk forstand er der steder hvor kvarteret henvender sig til børn på en sådan måde, at børnenes

kroppe (eller stemmer) ikke kan lade være med at råbe, løbe eller kravle igennem, når stedet passerer. Kvarteret er således på mange måder et 'bevægerum'; et sted hvor i man bruger sin krop.

Omvendt er der også steder der ikke henvender sig til børnene. De passerer stedet uden at have noget kendskab til det, og her spiller kvarterets nærhed i social forstand ind. Meget af den tid børn er i kvarteret tilbringes i samvær med kammerater, og kvarteret erfares således mest i en social sammenhæng, hvor den umiddelbare opmærksomhed er rettet mod noget socialt. Steder hvor børn ikke kender og kommer hænger ofte sammen med at de ikke kender nogen, der bor der. Wilhelm beretter om nogle børn der i et interview anfører at de ikke kender til et bestemt sted. Nogle måneder senere observerer hun at de leger på det pågældende sted, hvilket hænger sammen med, at børnene i mellemtiden har fået en ny legekammerat, som bor der. Børns forhold til kvarteret er altså dynamisk og foranderligt, hvilket gør at man gennem de dataindsamlingsmetoder, vi har brugt, kun vil kunne generere øjebliksbilleder.

Steders betydninger er forskellige. Referencen til dem kan være individuel, men oftest deles den med andre. Fx er hemmelige huler mest spændende hvis man

har hemmeligheden sammen med andre børn. Disse 'hemmelige' steder går ofte i arv fra en ældre søskende, som ikke længer bruger dem. Man kan således sige at kvartersenheden identificeres via 'kvartersmarkører', som fx en legekammerats bolig, et godt legested, der knytter steder og historier sammen.

Om hvordan vi kan generalisere ud fra vores undersøgelse

I projektet har vi valgt at arbejde med fire kvarterer som cases. Som i andre case studier rejser spørgsmålet sig: hvorvidt og hvordan man kan generalisere ud fra disse eksempler.

Med de valgte cases får vi ikke fat i et repræsentativt udsnit af børn og kan derfor ikke generalisere statistisk om hvad "danske børn" synes om deres opvækstmiljøer, og hvordan de bruger dem. Dette er dog ikke ensbetydende med at casestudiet a priori udelukker enhver form for generalisering.

Med casestudiet som analysedesign undersøger vi forskellige udgaver af samme fænomen: nemlig hvordan forskellige udsnit af byen ser ud i børnehøjde. Der findes inden for ethvert fænomen såvel almene som unikke træk. Vores empiriske materiale bygger som beskrevet på informationer fra børn enkeltvis, primært i form af fortællinger fra deres hverdagsliv. Der findes i materialet eksempler på enkeltstående og unikke historier, som kun optræder hos det pågældende barn. Endvidere er der eksempler på at samme slags historie gentages af flere børn i forskellige sammenhænge, hvilket fører til dannelsen af mønstre. Gentages historierne i massiv grad, er der tale om deciderede tendenser i materialet med udprægede fælles karakteristika.

En vis robusthed er søgt opnået gennem at udvælge fire, meget forskelligartede caseområder, der således rummer et vidt spektrum af rumlige karakteristika. Findes der tendenser på tværs af forskellighederne i kvarterstruktur, alder og køn er der dermed en rimelig sikkerhed for, at de har en generel værdi.

Indenfor hvert område er det sikret at der er repræsenteret børn i forskellige aldre og af begge køn i et relativt stort antal, 16 per kvarter. Hvis mønstre eller tendenser tydeligt afviger mellem kvartererne, kan forskellen i kvarterernes fysiske og sociale struktur også antages at have en vis forklaringsværdi.

Trine Agervig Jensen, cand.scient.soc., ph.d.stipendiat, Arkitektskolen i Aarhus, Afdelingen for By- og Landsplanlægning, Forskningscentret for Skov & Landskab, Hørsholm, Danmark.

Gertrud Jørgensen, arkitekt, ph.d. Afdelingen for By- og Landsplanlægning, Forskningscentret for Skov & Landskab, Hørsholm, Danmark.

I begge tilfælde må det forudsættes at der i materialet ikke blot findes ligheder eller forskelle, men at disse også er forklarlige og forståelige med udgangspunkt i materialet. Der må være en mulighed for at besvare spørgsmålet 'hvorfor', før et mønster kan tilkendes nogen generel værdi.

En anden måde at sikre undersøgelsens validitet er at prøve datamaterialet af i forhold til forskellige forståelsesrammer eller forklaringsmodeller – såkaldt 'analytisk generaliserbarhed' (Yin 1994). At forholde resultaterne til andre, lignende undersøgelser er en selvfølgelighed. Ingen enkelt undersøgelse kan blot lægge hele sandheden om selv et begrænset fænomen. Den enkelte undersøgelses resultater kan ses som den sten, vi lægger på varden på toppen af det bjerg, vi har slidt os op ad. Der var andre før – der kommer andre efter, men den enkelte sten er et bidrag til varden – ligesom den enkelte undersøgelse er et bidrag til den faglige og videnskabelige søgen efter sandheder indenfor undersøgelsens felt.

Litteratur

- Ariès, Philippe (1962): *Centuries of Childhood – A social history of family life*. London: Cape.
- Cloke, Paul et al (1991): *Approaching Human Geography*. London: Paul Chapman.
- de Certeau, Michel (1984): *The Practice of Everyday Life*. University of California Press.
- Flyvbjerg, Bent (1991): *Magt og rationalitet*. Bind I, Akademisk Forlag.
- Giddens, Anthony (1984): *The Constitution of Society*. Cambridge: Polity Press.
- Gulløv, Eva (1999): *Betydningsdannelse blandt børn*. København: Gyldendal.
- Halseth, Greg & Doddridge, Joanne (2000): "Children's cognitive mapping: a potential tool for neighbourhood planning." I: *Environment and Planning B: Planning and Design*, vol. 27, pp.565 – 582.

- James, Allison; Jenks, Chris & Prout, Allan (1998): *Theorizing Childhood*. Cambridge: Polity Press.
- Lidén, Hilde (2000): *Barn – Tid – Rom – skiftende posisjoner*. Trondheim: Norges Teknisk-naturvitenskapelige Universitet.
- Lynch, David (1997): *The Image of the City*. 25. udg. Massachusetts: MIT Press.
- Matthews, M.H. (1992): *Making Sense of Place – Children's understanding of large-scale environments*. Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf.
- Qvortrup, Jens (1990): *Børn forgår – Barndommen består*. Barndomsprojektet: 3/90, Sydjysk Universitetscenter, Esbjerg.
- Rasmussen, Kim (2000): *Barndomssociologi og fænomnologi – fra indsigt og begreb til empirisk analyse*. Upubliceret paper til dansk sociologikongres 24. – 26. august.
- Rasmusson, Bodil (1998): *Stadsbarndom – Om barns vardag i en modern förort*. Meddelanden från socialhögskolan 1998:7.
- Smidt, Søren og Kopart, Henning (1998): *lagttagelse og fortælling – Pædagogisk iagttagelse og beskrivelse af børn*. København: Børn & Unge.
- Soja, Edward (1996): *Thirdspace*. Oxford: Blackwell.
- Wilhelm, Hanne (1999): *Hvor har du været? – ingen steder*. Miljøtilknyttede infrastrukturer og barns hverdagsliv – En kunnskapsoversikt. Norsk Senter for Barneforskning. Rapport nr.52.
- Yin, Robert K. (1994): *Case study research – Design and methods*. Thousand Oaks: Sage.
- Østerberg, Dag (1993): *Fortolkende sosiologi I – Almene emner og metodologi*. Oslo: Universitetsforlaget.

Illustrationer

- Figur 1: TOP10DK, DAV. Udsnit af Kort- og Matrikelstyrelsens kortmaterialer er gengivet i henhold til tilladelse G18/1997. Ortofotos, 1995 Copyright Kampsax Geoplan.
- Alle fotografier stammer fra gåture med børn i kvarterne.

Noter

1. I projektet medvirker ud over forfatterne psykolog, ph.d. Søren Smidt, kultursociolog, ph.d. Kim Rasmussen, landskabsarkitekt Susanne Guldager, stud. antropolog Jill Sindholt. Tilknyttet er desuden delprojekterne Børneinstitutioners brug af byens grønne områder ved landskabsarkitekt, ph.d. Stine Holm samt Børn og kommunal forvaltning ved antropolog Jette Esbjørn Hess.
2. Foreliggende artikel indgår i projektprogrammet Barn- dom og velfærdssamfund, som delvist er finansieret af Forskningsstyrelsens forskningsprogram Byudvikling, - integration og -økologi (19972001). Projektprogrammet omfatter i alt syv projekter; resultaterne fra disse projekter udgives som bøger, rapporter, artikler el. lign. Publi- ceringsform og -sted vil variere fra projekt til projekt.
3. Begrebet mobilitet bruges på mange forskellige ana- lytiske niveauer og måder. Indenfor samfundsvidenska- ben anvendes begrebet bl.a. dels i metaforisk forstand (fx Urry 2000), og dels til at karakterisere moderne sociale processer, som fx det moderne menneskes løsrivelse fra tidligere tiders samfundsmæssige bånd. Her bruges begrebet til at beskrive et menneskes daglige aktionsra- dius.
4. Per april 1999 var 59 pct. af de 0–13 årige indskrevet i en offentlig pasningsordning (dvs. dagpleje, vugges- tue, børnehave, aldersintegreret institution, fritidshjem, skolefritidsordning, fritids- og ungdomsklubber). Af de 3–5 årige bliver hele 91 pct. passet af det offentlige, og for de 6–9 årige drejer det sig om 79 pct. For sidstnæv- nte aldersgruppe er det en stigning på 19 pct. indenfor de sidste 5 år. Kilde: Danmarks Statistik, notat om sociale ressourcer – februar 2000.
5. Dataindsamlingen har involveret børn fra de 4 caseom- råder. Vi har interviewet 16 børn af begge køn i alderen 6–11 år i hvert kvarter.